

PORTAITTAISET TUKIMALLIT OPPIMISEN TUKEMISESSA – TUEN ERI TASOT YHDYSVALTALAISESSA JA SUOMALAISESSA OPPIMISEN JA KOULUNKÄYNNIN KOLMIPORTAISESSA TUEN MALLISSA

Johdanto

RTI-mallissa(Response to Intervention-malli) on tavoitteena selvittää johtuuko heikko oppiminen riittämättömästä opetuksesta vai oikeasti oppimisvaikeudesta. Tärkeää on varhaisessa vaiheessa tunnistaa lisätuen tarve ja tarjota sitä ettei ongelmat kasva liian suuriksi. Tärkeää on myöskin tunnistaa oppimisvaikeuksissa olevat lapset, jotka tarvitsevat yksilöllisempää opetusta. (Niilo Mäki Instituutti, 2017)

Yhdysvalloissa malli tunnetaan kolmikehäisenä tuen mallina (3-tier model). Tavoitteena on tuen mukautuminen ja kohdentaminen oppimisen tarpeisiin. Oppimisvaikeuksia ajatellaan olevan vasta sitten, kun lasta on opetettu laadukkaasti sekä tuettu oppimisessa intensiivisesti ja yksilöllisesti, eikä edellisistä tekijöistä huolimatta lapsi edisty oppimisessa. Mallien syntymiseen ovat vaikuttaneet halu ehkäistä syrjäytymistä mutta myöskin kansainväliset integraation ja inklusion periaatteet ovat vaikuttaneet omalta osaltaan. Lainsäädännön ja opetuskäytännön muutokset, unohtamatta oppimisvaikeuksien diagnostiikan ongelmia ovat myöskin vaikuttaneet mallien syntymiseen. (Niilo Mäki Instituutti, 2017)

Yhdysvalloissa käytössä oleva Response to Intervention – malli

Lähtökohta ja tavoitteet

Yhdysvalloissa korostuu lasten oppimisen tukemisen keinoissa tieteellinen tutkimusnäyttö. Mallin syntymiseen vaikutti tyytymättömyys tapaan, jolla tukea tarjottiin ja oppimisvaikeuksia diagnosoitiin, tärkeäksi nousi opettajien työn tukeminen. Varhainen puuttuminen oppimisen ongelmiin koettiin hyväksi. RTI-malli tarjosi tämän lähestymistavan, jossa oppimisen ongelmiin puututaan asteittain intensiivisemmin. Opetuskäytänteiden ja lainsäädännön muuttuminen edistivät RTI-mallin ja kolmikehäisen tuen mallin käyttöönottoa. (Niilo Mäki Instituutti, 2017)

RTI-mallin kehittämiseen liittyi vaatimus, että opetus perustuu tieteelliseen tietoon ja näyttöön. Nykyään Yhdysvalloissa onkin runsaasti tutkimustietoon perustuvia (evidence based) lukemisvaikeuksiin liittyviä ohjelmia. RTI-mallin kehittäminen nosti esiin opettajien työn tukemisen, jotta opettajat pystyivät tunnistamaan lapset, joilla on oppisen pulmia. Tutkimuskeskus tuotti tutkimukseen perustuvaa tietoa välineistä ja RTI-malleista, joilla tunnistettiin paremmin oppimisvaikeuksia. Tällä hetkellä on jo useita raportteja, käsikirjoja ja materiaaleja, joista löytyy ohjeita opettajille oppimisvaikeuksien tunnistamiseen, arviointiin ja tulosten tulkintaan (tietoverkkopalvelut). (Niilo Mäki Instituutti, 2017)

Erityisopettajat käyttävät paljon aikaa oppimateriaalien teon kanssa sekä pitävät yhteyttä oppilaiden vanhempiin tunnistaa paremmin oppilaidensa taustat ja kyvyt. Näyttöön perustuva käytäntö erityisopetuksessa on osoittautunut tutkimusten mukaan tehokkaaksi tavaksi oppia sekä tarjoaa parempia tuloksia. (Cook, Tankersley, Cook & Landrum 2008, 69-75)

RTI-malli koetaan edistysaskeleeksi varhaisen puuttumisen ja lasten erityistarpeiden huomioimisen vuoksi. Opettajat saavat tietoa siitä, onko heillä tarvetta muuttaa opetuskäytäntöjä ja materiaaleja. RTI-mallin tarkoituksena on tarjota varhain tehokasta opetusta ja pätevä keino toteuttaa arviointia. (Fuchs & Fuchs 2006, 93-99)

Perustasolla opettajien on käytettävä aikaa näyttöön perustuvan oppimisen toteuttamiseksi, etenkin vammaisten lasten opetuksen yhteydessä. Oppija, opettaja ja oppimisympäristö vaikuttavat näyttöön perustuvan käytännön toteuttamiseen. Oppimistavat perustuvat yksilöllisiin tarpeisiin, joten opettajan ammatillista osaamista on kehitettävä koko ajan. Tietojen kerääminen ja analysointi säännöllisesti antaa opettajalle hyvin palautetta ja mahdollisuuden muokata opetuskäytäntöjä tarvittaessa. Tärkeää on olla vuorovaikutuksessa oppilaidensa kanssa, seurata heidän suorituskykyä, oppimista, käyttäytymistä ja innostuneisuutta. (Cook, Tankersley & Harjusola-Webb 2008, 105-111)

Tuen eri tasot ja kehät RTI-mallissa

Kolmikehäisen tuen malli koostuu perusopetuksen laadusta, oppimiseen liittyvien vaikutusten varhaisesta tunnistamisesta, ennaltaehkäisemisestä ja tasolta toiselle joustavasta siirtymisestä. Tunnusmerkkejä ovat myös yksilöllisyyden lisääntyminen,

pitkäjänteisyys ja intensiivisyys kehien mukaisessa opetuksessa unohtamatta opettajan erityispedagogiikan osaamista. Tukea tarjotaan kehittäin, vaiheittain eli jokainen lisäkehä merkitsee opettajajohtoista ja yksilöllistä lähestymistapaa. 1. kehä sisältää yleisopetuksen ja heikkojen lasten seuraamisen, 2. kehässä on pienryhmäopetusta, useamman viikon kestäviä, jossa seurataan oppimisen edistymistä ja 3. kehä sisältää yksilöllisen ohjelman, seurannan ja moniammatillisen arvioinnin. (Niilo Mäki Instituutti 2017)

Ensimmäisessä kehässä kaikki lapset saavat tukea oppimiseen ja toiseen kehään siirtyvät lapset, joille ensimmäisessä kehässä annettu tuki ei ole riittänyt oppimisvaikeuksiin. Lapset ovat pienryhmissä yksilöllisemmässä opetuksessa ja jos tavoitteisiin päästään, he voivat palata ensimmäiseen kehän tarjoaman tuen piiriin. Muussa tapauksessa he siirtyvät kehään kolme, jossa opetus on entistä yksilöllisempää ja intensiivisempää, usein puhutaan vakavista ongelmista oppimisessa. Toisessa ja kolmannessa kehässä opettajana on erityisopettaja. Lapsen oppimista ja edistymistä seurataan tarkasti jokaisella kehätasolla. RTI-mallissa arviointi on tärkeää opetuksen suunnittelussa erityisesti kun varmistetaan lasten taitojen kehittymistä opetuksessa olevien tavoitteiden mukaan, mutta myöskin seurataan lisätukea saaneiden lasten etenemistä oppimisessa. (Niilo Mäki Instituutti 2017)

RTI-mallissa seurataan miten oppilas oppii yleisopetuksessa ja onko kyse minkälaisesta ongelmasta. Toisessa kehässä interventiot ovat lupaavimpia ja niillä voidaan auttaa lasta oppimisen pulmissa. Interventiot matemaattisilla alueilla mm. murtoluvuissa on koettu hyväksi niin opettajien kuin oppilaiden näkökulmasta. Ohjelmat ovat auttaneet hyviin tuloksiin kun panostettu enemmän opettajakeskeisyyteen, opettajien systemaattiseen ja selkeään ja täsmälliseen opetukseen sekä lisätty harjoittelua ja opetuksen kestoja. Ryhmätyöskentely pienissä ryhmissä sekä asiantuntijoiden avun hyödyntäminen on koettu hyväksi. Opettajille on tarjottava riittävästi koulutusta ja ymmärrystä, jotta he voivat toteuttaa RTI-mallia. Kouluympäristön suurin haaste on, että lapset siirtyvät kehästä kehään ilman, että huomioidaan käytössä olevat resurssit. Pienryhmätyöskentelystä on saatu hyviä tuloksia. (Fuchs & Fuchs 2006, 93-99)

RTI-mallia on arvosteltu mutta myöskin puolusteltu Yhdysvalloissa. Interventio jakaantuu kahteen malliin, jotka ovat hoitokäytäntömalli ja ongelmanratkaisumalli. . Hoitokäytäntömallissa interventiot annetaan lapselle pienryhmissä tai yksilöllisesti

siirryttäessä kehästä toiseen. Ongelmanratkaisumallissa yksilölliset interventiot tapahtuvat yleisopetuksessa. (Fuchs & Fuchs 2006, 93-99)

Suomalainen Oppimisen ja koulunkäynnin kolmiportainen tuen malli

Lähtökohta ja tavoitteet

Suomessa perustuslain mukaan opetukseen osallistuva on oikeutettu saamaan opetussuunnitelman mukaista koulunkäynnin ja oppimisen tukea, opetusta ja oppilaanohjausta. Esiopetuksesta lähtien lapsella on oikeus varhaiseen ja ennaltaehkäisevään kasvun ja oppimisen tukeen. Tuki on asteittain muuttuva; yleinen, tehostettu ja erityinen tuki kolmiportaisen mallin mukaan. Tuen on oltava lapsen yksilöllisten tarpeiden ja kehitystason mukainen unohtamatta laadukkuutta ja oikeaa tuen määrää. Perusopetuksen opetussuunnitelmissa korostuvat jatkuvuus, suunnitelmallisuus ja joustavuus. Suunnitelmallisuus sisältää perustellumman ja systemaattisemman tuen ja arvioinnin huomioiden lapsen yksilölliset tarpeet. (Niilo Mäki Instituutti 2017)

Suunnitelmallisuuteen sisältyvät asiakirjat kuten pedagoginen selvitys ja arvio sekä yksilölliset oppimissuunnitelmat erityisen tuen päätös HOJKS. Lapsella on oikeus saada joustavasti eriasteista tukea oman tilanteensa mukaan, esimerkkinä joustavat ryhmittelyt. Lapsi saa kehitystasonsa mukaista tukea kun saatavaa tukea ja oppimista seurataan ja arvioidaan suunnitelmallisesti. Tällöin taataan, että lapsi saa oikealla ajalla oikea tasoista tukea kolmiportaisessa mallissa. (Niilo Mäki Instituutti 2017)

Lapsen tuen tarvetta arvioitaessa pedagoginen asiantuntijuus nousee keskeiseen asemaan. Tuen muodon arvoivat ensisijaisesti opettajat, tarvittaessa käytetään apuna asiantuntijoita erityisesti jos on kyse lapsen hyvinvoinnista ja kokonaiskehityksestä ja niihin liittyvistä ongelmista. Moniammatillinen oppilashuolto käsittelee tehostetun tuen alkamisen pedagogisen arvion pohjalta. Mikäli tehostettu tuki ei riitä, lapselle laaditaan pedagoginen selvitys ja erityistä tukea koskeva suunnitelma (HOJKS , henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma). Erityisen tuen päätös voidaan tehdä esi-tai perusopetuksen aikana ilman tehostetun tuen antamistakin, mutta tällöin erityisen tuen päätöksen on perustuttava lapsen tilanteen uudelleen arviointiin esimerkiksi vakavan sairauden tai onnettomuuden vuoksi. Tämä vaatii lääketieteellisen arvion. (Niilo Mäki Instituutti 2017)

Tuen eri tasot Suomalaisessa Oppimisen ja koulunkäynnin kolmiportaisessa tuen mallissa

Ilmeneviin tuen tarpeisiin niin oppimisessa kuin koulunkäynnissä vastataan opetusryhmiä joustuen muuntelemalla, yhteistyöllä opettajien kanssa sekä opetusta eriyttämällä. Eri tuen muotoja käytetään vastaamaan yksittäisen oppilaan tai opetusryhmän tuen tarpeisiin osana yleistä tukea ennen tehostetun tukeen siirtymistä. Tehostettu tuki suunnitellaan kokonaisuutena yksittäiselle oppilaalle. Tehostettu tuki on pitkäjänteisempää ja vahvempaa ja sen avulla tuetaan suunnitelmallisesti koulunkäyntiä ja oppimista samalla ehkäisten ongelmien kasautumista. Erityiseen tukeen siirrytään silloin kun oppilas tarvitsee suunnitelmallista ja kokonaisvaltaista tukea suorittaakseen oppivelvollisuuden ja saadakseen mahdollisuuden opintojen jatkamiseen peruskoulun päätyttyä. Erityisessä tuessa kaikki tukimuodot ovat käytössä perusopetuksessa. (Niilo Mäki Instituutti 2017)

Kolmiportaisessa mallissa yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen kuuluvat eriyttäminen, oppilaanohjaus, oppilashuollon tuki, tukiopetus, osa-aikainen erityisopetus, apuvälineet, avustajapalvelut, ohjaus- ja tukipalvelut. Kokoaikaista erityisopetusta voi vain tarjota erityisessä tuessa kuten myöskin oppiaineen oppimäärän yksilöllistäminen tapahtuu vasta kun erityisen tuen päätös on tehty. (Niilo Mäki Instituutti 2017)

Lakiuudistus lisäsi dokumentointia, mikä koettiin lisäävän työtä ja muuttavan olleita kirjaamiskäytäntöjä. Toisaalta uudistus koettiin myöskin hyvänä siinä mielessä, että käyttöön tulivat yhdenmukaiset lomakkeet. Erityisesti tyytyväisiä olivat opettajat, jotka toimivat vaikean kehitysvamman omaavien oppilaiden kanssa. Heillä samanaikaisuusopettajuus ja yhteistyö opettajien kanssa lisääntyi. Lakiuudistus vaikutti myöskin pedagogisiin valintoihin ja siinä olevan vastuun jakaantumiseen. Tärkeintä on oppilaan tarvitsema tuki, tuen laatu ja määrä. (Pesonen, Ojala, Itkonen & Kontu 2015, 167-171)

Yhtäläisyyksiä ja eroavuuksia Yhdysvalloissa käytetyn ja Suomessa käytetyn mallin välillä

Meillä Suomessa kolmiportaisessa tuen mallissa erityisopetukselliset palvelut tarjotaan kaikilla tuen tasoilla. Suomessa erityisopetus on koulun sisällä oleva järjestelmä, ei

erillisiin palveluihin kuuluva järjestelmä. Erityisopettajat antavat erityisopetusta kaikissa oppimiseen ja koulunkäyntiin liittyvissä ongelmissa moniammatillista yhteistyötä käyttäen. Yhdysvalloissa käytössä olevassa RTI-mallissa erityisopetusjärjestelmä on koettu erilliseksi kolmannen portaan tuen muodoksi. (Björn, Savolainen & Jahnukainen 2017, 49-50)

Suomessa kolmiportaisessa mallissa on vahvana yhteisopettajuus ja yhteisölliset työskentelytavat opettajien välillä, samanaikaisopetus on koettu hyväksi ja toimivaksi. Ohjauksen ja erityisopetuksen moniammatillinen yhteistyö näkyy myöskin oppilashuoltoryhmissä. Esi- ja perusopetuksessa olevalla oppilaalla on oikeus varhaisessa vaiheessa riittävään ja joustavaan oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Tämä tarkoittaa suunnitelmallisuuden lisäämistä, tukitoimien tehostamista ja yhteistyötä moniammatillisesti. Tuki jaetaan yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen tuen laajuuden ja keston mukaan. Perusopetuslaki sitoo opettajaryhmiä suunnittelemaan ja toteuttamaan tukea yhteistyössä. (Björn ym. 2017, 50-51)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolain mukaan terveydenhuollon henkilöstö on sitoutunut moniammatilliseen yhteistyöhön erityisesti jos oppilaalla on vaikeuksia lukemisessa ja kirjoittamisessa. Tärkeitä asioita ovat myöskin oppilaan käyttäytymisen ja oman toiminnan ohjaus alueet. Voidaan myöskin puhua oppimisen ja hyvinvoinnin tuesta, mikä käsittää suunnitelmallisen tuen jo päiväkodista lähtien. Tärkeää on kiinnittää huomiota oppilaan tuen tarpeen arviointiin, seurantaan ja vaikuttavuuteen. Suomessa kolmiportaisessa mallissa on kehittämisen varaa erityisesti siirryttäessä tuen tasolta toiselle. Päätöksenteon prosessi kaipaa vielä selkeämpää hahmotusta ja yhteistyötä moniammatillisesti. (Björn ym. 2017, 51-52)

Yhdysvalloissa toimiva RTI-malli (evidence-based) pohjautuu tutkimusperustaisuuteen, teoreettisesti perusteltuun tutkimukselliseen näyttöön eritasoista tukea tarvitseville ryhmille. Opetuksessa ja ohjauksessa käytetään interventiomaista lähestymistapaa eli tarkoin suunniteltua opetusohjelmaa. Ohjelmalla seurataan oppimisen edistymistä ja tuen kestoa. Arvioinnin on oltava tiivistä, jotta saatua tietoa voidaan nopeasti käyttää opetuksen tukena. (Björn ym. 2017, 51-52)

Yhdysvalloissa on käytössä standardimallin mukainen opetus eli ohjaus ja opetus tuki on ennalta käsikirjoitettu tutkimuksellisesti hyväksi todettuihin ohjelmiin. Ohjelmaa toteutetaan samalla tavalla kaikkien lasten kanssa samoilla periaatteilla. Arviointi on

sidottu interventio-ohjelmaan, mikä takaa luotettavaa tietoa oppimisesta. Suomessa ei ole käytössä vastaavaa tutkimusperusteista ohjelmaa. Toinen Yhdysvalloissa käytössä oleva malli on ongelmanratkaisu malli, jossa tuki tarjotaan samanaikaisopetuksen yhteydessä luokassa. Malli korostaa moniammatillisen yhteistyön merkitystä. (Björn ym. 2017, 55)

Suomalainen kolmiportainen malli perustuu standardimalliin, mutta muistuttaa enemmän ongelmanratkaisu mallia. Suomessa opettajat ovat ammattitaitoisia, mikä mahdollistaa ongelmien ratkaisun koululla joustavasti. Lisäksi Suomessa on melko hyvin myös erityisopetuksen resurssia käytössä. RTI-mallissa yleis -ja erityisopetuksellinen tuki määritellään tarkasti ja sovitetaan tiiviiksi tueksi oppimisen arviointiin. (Björn ym. 2017, 56)

Uudistukset ja kehittäminen vaativat aina hyvän johtamisen, yhteistä tekemistä ja aikaa. Vuorovaikutussuhteet ja verkostoituminen ovat tärkeitä tekijöitä kehittämistoiminnassa. Ilman vertaistukea ja koulutusta kehittyminen on vaikeaa. Moniammatillinen yhteistyö on vaativaa ja aikaa vievä, mutta palkitsevaa ja oppilaan edun mukaista. (Pesonen ym. 2015, 173-176)

OMAA POHDINTAA

Mielestäni vanhempien kanssa tehtävästä yhteistyöstä oli suhteellisen vähän mainintaa niin Yhdysvalloissa kuin Suomessakin toimivassa mallissa. Ilmeisesti kuitenkin vanhemmat ovat tyytyväisiä ja kiinnostuneita omien lastensa koulunkäynnistä ja oppimisesta. Materiaaleista jäi mieleen, että erityisen ja tehostetun tuen piirissä olevien lasten vanhemmat olivat huolestuneita lastensa oppimisesta. Yleinen tuki ? Eivätkö vanhemmat osaa vaatia lisää tukea lapsilleen tarvittaessa ? Ovatko vanhemmat vain tyytyväisiä siihen, että tukea saa edes jonkun verran ?

Itsekin opettajana on joutunut ja joutuu miettimään tukien merkitystä eri vaiheissa oppimisen näkökulmasta. Itse näen ja koen yhteistyön vanhempien kanssa todella tärkeäksi. Vastuu opetuksesta on koululla, mutta vanhempien toivotaan olevan kiinnostuneita lastensa koulunkäynnistä ja saamastaan opetuksesta. Tämä varmasti toteutuukin pienissä kouluissa ja pienillä paikkakunnilla erittäin hyvin. Vanhempien tapaaminen ja vaikeista, ongelmallisista asioista kertominen ei ole kuitenkaan kovin helppoa. Tällöin yhteistyö ja asioista kertominen yhdessä vanhemmille

moniammatillisessa työryhmässä on äärimmäisen tärkeää, eikä asioista kertominen jää yhdelle opettajalle.

Miten kolmiportaista mallia voisi kehittää ? Ensimmäisenä tulee mieleen raha eli riittävätkö resurssit kehittämään oppimisen ja koulunkäynnin tuen malleja ? Koulutetaanko Suomessa riittävästi opettajia ja erityisopettajia ? Panostetaanko heidän lisäkoulutuksiin tarpeeksi ? Miten pystytään tukemaan vanhempia, jotta he pystyvät ja jaksavat tukea lastensa koulunkäyntiä ? Moniammatillisen yhteistyön lisääminen varmasti mahdollistaa tukien oikeanlaisen käytön ja varhaisen puuttumisen ongelmien ilmaantumisessa.

Uudistukset ja kehittäminen vaativat aina hyvän johtamisen, yhteistä tekemistä ja aikaa. Vuorovaikutussuhteet ja verkostoituminen ovat tärkeitä tekijöitä kehittämistoiminnassa. Ilman vertaistukea ja koulutusta kehittyminen on vaikeaa. Moniammatillinen yhteistyö on vaativaa ja aikaa vievä, mutta palkitsevaa ja oppilaan edun mukaista. (Pesonen ym. 2015, 173-176)

Tällä hetkellä kuitenkin koen, että kolmiportainen malli Suomessa on suhteellisen hyvin toimiva. Samassa luokassa tapahtuva samanaikaisopetus on hyväksi koettu, erityisesti laaja-alaisen erityisopettajan läsnäolon olen itse kokenut todella hyväksi omilla tunneillani. Hänen läsnäolonsa rauhoittaa luokkatilanteen ja tukea tarvitsevat saavat työskennellä hänen kanssaan rauhassa. Tämä kokemus siis ammatillisen opetuksen näkökulmasta. Tiedon kulku perusopetuksen puolelta on kulkenut hyvin. Tiedonsiirto päivä elokuussa on erittäin hyvä tiedon jakamiseen kun nuori siirtyy ammatilliselle puolelle opiskelemaan.

Eijakaarina Yliranta Opinto-ohjaaja opiskelija

Lähdeluettelo

Björn, P., Savolainen, H & Jahnukainen, M. 2017. Oppimisen ja koulunkäynnin tuki – erityisopetusta, ohjausta ja suunnitelmallista yhteistyötä. Teoksessa S. Puukari, K. Lappalainen & M. Kuorelahti (toim.) Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena. Jyväskylä: PS-kustannus, 49-52, 55-56)

Cook, B., Tankersley, M., Cook, L. & Landrum, T. 2008. Evidence-Based Practices in Special Education: Some Practical Considerations. Intervention in School and Clinic 44 (2), 69-75

Cook, B., Tankersley, M. & Harjusola-Webb, S. 2008. Evidence-Based Special Education and Professional Wisdom: Putting It All Together. Intervention in School and Clinic 44 (2), 105-111)

Fuchs, D., & Fuchs, L.2006. Introduction to Response to Intervention: What, why, and how valid is it ? Reading Research Quarterly 41 (1), 93-99

Pesonen, H., Ojala, T., Itkonen, T. & Kontu, E. 2015. Miten vaativa erityinen tuki toteutuu ? Teoksessa M. Jahnukainen, E. Kontu, H. Thuneberg & M.-P. Vainikainen (toim.) Erityisopetuksesta oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Helsinki: Suomen kasvatustieteellinen seura FERA. Kasvatusalan tutkimuksia 67, 167-176

Niilo Mäki Instituutti. 2017. LukiMat/Oppimisen arviointi/taustaa